

Devinski prisežni obrazec z začetka 17. stoletja

Pavle Merkù

IZVLEČEK: Avtor piše o nedatiranem dokumentu iz arhiva devinskih knezov Torre e Tasso v tržaškemu Državnem arhivu, med katerimi je med tremi besedili slovenski prisežni obrazec z začetka 17. stoletja.

ABSTRACT: The author describes an undated document from the archive of the Duino princes Torre e Tasso found in the Trieste State Archive. This document includes three texts and one of them is a Slovenian pledge form from the beginning of the 17th century.

Lani so devinski knezi Torre e Tasso predali obsežen in dragocen grajski arhiv tržaškemu Državnemu arhivu. Kmalu potem me je njegov vicedirektor dr. Pierpaolo Dorsi, ki se mu na tem mestu zahvaljujem za uslugo, opozoril na slovensko besedilo, na katerega je naletel pri inventarizaciji arhiva.

Naj ga najprej opišem. Na edinem popisanem nedatiranem listu (cm 21 x 16) si slede tri besedila, ki so jih napisale tri različne roke.

1. Prvo besedilo je italijansko, težko čitljivo, obsega 12 vrstic, ki si slede v vrhnjem delu strani po vsej njeni dolžini. Njegova narava je očitno pravne vsebine: iz prvih dveh vrstic je mogoče razbrati imovinski spor, ki ga je *Anzig mosutitz* (*Ančič? Mozutic? Možutič? morda Mozetič/Možetič?) sprožil proti *Mihel misitz* (*Mihel Mišic/Mišič?). V naslednjih vrsticah sledi opis treh imovinskih realitet: to so 1. vinograd v bližini kraja, ki mu ni razbrati imena, z ledinskim imenom *narinisnih*: podčrtal sem težko čitljive črke; ne poznam v devinskem okolišu nobenega mikrotoponima, ki bi ga lahko istovetel s tu omenjenim; 2. vinograd, ki meji s prejšnjim; 3. zemljišče, ki se nahaja nedaleč od prejšnjih dveh, tu označenih kot *nouate*, tj. novine. Besedilo mi ni v nobeno pomoč in korist. Tu ga skušam posredovati. Podčrtane črke so zelo težko čitljive:

Anzig mosutitz .....ndo alli Capituli Contra
mihel mjsitz.

It[em] la vigna posta In le pertinenze di s... In loco dito
narinisnih [prečrtano: sol ..] Confina con la vigna dela fradaria di
Santa Maria indattorno di os.... et altri Confini
fu par[prečrtano:a]tita et divisa Come deponevano li testimoni[;]

It[em] la vigna posta In loco apresso quella ut supra
piantata di olliuari apresso s. [prečrtano: ...] Vua, similmemente
fu diuiduta come deponevano li testimonij [;]
Item similmemente fu diuiduto un nostro posto In loco
poco lontano dele su predite et nouate, fu diviso ut
supra[.]

2. Drugo besedilo je slovensko, obsega štiri vrstice v stolpu na levi spodnji strani lista. Pisava je povsem čitljiva. Naj ga najprej prepisem:

Taco mene Boch pomagai na
moi posledgni dan [,] da chiem
Resnizo pouedat tega [,] car uem
ino Bom Vprasan[.]

Zapisu po italijanskem pravopisu (*taco, posledgni, chiem...*) se ni čuditi, primerjamo ga lahko s pravopisom, ki ga je Gregorio Alasia uporabil v svojem »Vocabolario italiano, e schiauo«, Udine, 1607. Ker listina ni datirana in ker sem po pisavi in vsebini sodil, da je nastala v prvi četrtini 17. stoletja, sem si takoj postavil vprašanje, ali ni morda avtor tega drugega zapisa sam Gregorio Alasia. (Nedolgo tega sem bil v Rimu in sem si tam pri centrali servitskega reda nabavil njihovo zgodovino, saj je Gregorio Alasia tam umrl kot general servitskega reda. Iz te zgodovine sem izvedel, da je bil Gregorio Alasia v Devinu dvanajst let od 1601 do 1612.). Nemudoma sem se podal v tržaški Državni arhiv in poiskal v arhivu Devičanov rokopis samega Gregoria z lastnoročnim podpisom. Našel sem kratko potrdilo iz leta 1604 o prejeti vsoti z lastnoročnim podpisom in primerjal obe pisavi. Kljub veliki podobnosti mi je nekaj potez v pisavi dalo slutiti, da ne gre za isto roko, zato sem prosil prijateljico dr. Rosalbo Trevisani Bartalotta, zapriseženo tehnično grafološko svetovalko pri tržaški sodnji, ki se ji na tem mestu zahvaljujem za uslugo, za grafološko ekspertizo, ki jo tu navajam v izvorniku in, v opombi 1, v slovenskem prevodu dr. Andreja Zagheta.

A še prej naj navedem Alasiev rokopis. Lastnoročna pisava s podpisom Gregoria Alasia je na listu papirja (cm 20 x 14,6); besedilo se glasi:

Ad[d]i 26 di S[ettem]bre 1604
Ho ricevuto a buon conto dell'entrata dell'
anno 1603 Lire quaranta una + i n(???)
Fr[a] Greg[ori]° Alasia

V slovenskem prevodu: »Dne 26. Septembra 1604 / Prejel sem na račun dohodka za / leto 1603 enainštirideset Lir (sledí nekaj nerazumljivih znamenj) / frater Gregorio Alasia«

Listič je dvakrat upognjen; na drugi strani je na četrtini lista zapis:

Ad[d]i 26 S[ettem]b[r]e 1604
Ricevuta (???) del padre fra
Gregorio Alasia di L 41#
Del[l'] An[n]o 1603
N(???)° 17

V slovenskem prevodu: »Dne 26. Septembra 1604 / Potrdilo patra fratra / Gregoria Alasia za Lir 41# / na račun dohodkov / za leto 1603 / n(???)° 17«

La scrittura autografa e la sottoscrizione di Fra Gregorio Alasia del 1604 si caratterizza per:

movimento grafico spontaneo, fluido con buona coesione intraletterale:
– gestione ritmica della spazialità grafica: si veda come la variabilità negli spazi fra le parole "ho" e "ricevuto" e fra "ricevuto" e "a" (I riga) si ripeta ritmicamente (II riga) fra "anno" e "1603" e fra "1603" e "Lire";
– sfumature nella pressione grafica;
– personalizzazione e progressività in una grafia di ottimo liivello grafico. Per quanto riguarda la morfologia, si osserva che non si differenzia visibilmente da quella attuale, ad eccezione della "n" minuscola di "anno". In sintesi: una scrittura viva, autentica.

La scrittura comparativa "Taco mene Boch pomagai..." è nettamente incompatibile con la precedente per:

– simbologia alfabetica; si vedano ad esempio le minuscole "n", "d", "s";
– conduzione del movimento grafico, del tratto estremamente rigida nel documento in questione;
– assoluta mancanza di ritmicità nel movimento e nella gestione degli spazi grafici e evidente staticità.

Rosalba Trevisani, 4. 2. 2001¹

¹ Lastnoročna pisava in podpis meniha Gregorija Alasia iz leta 1604 imata sledeče značilnosti: pisalna kretnja je naravna in tekoča; pisavo označuje dobra notranja črkovna povezanost – v grafičnem prostoru se pojavljajo ritmični presledki: v prvi vrstici lahko vidimo, kako se nihanje razdalje med italijanskima besedama »ho« (sem) in »ricevuto« (prejel) ter med »ricevuto« in »a« ritmično ponavlja v drugi vrstici med italijansko besedo »anno« (leto) in »1603« ter med »1603« in »Lire«;

– pritisk peresa na papir se postopoma spreminja;
– pisava, ki jo označuje izredna grafična raven, vsebuje osebno noto in napreduje (proti desnemu robu lista).

Vidimo lahko, da se oblikovanje bistveno ne razlikuje od sedanjega; edina izjema je mala črka »n« v italijanski besedi »anno« (leto). Skratka, pisava je živa in pristna.

Primerjalna pisava »Taco mene Boch pomagai...« se popolnoma razlikuje od prejšnje:

– zaradi simbolike črk (npr. Male črke »n«, »d« in »s«);
– zaradi izredno togega oblikovanja pisalne kretnje in črne sledi v obravnavanem dokumentu;

– zaradi popolnega pomanjkanja ritma v pisalni kretnji in v oblikovanju grafičnega prostora; pisava je vedno statična. (Prevedel dr. Andrej Zaghet, grafolog, Trst, 9. aprila 2002.)

Če izključujemo možnost, da je sam Gregorio Alasia zapisal slovensko besedilo prisežnega obrazca, ne moremo izključiti možnosti, da ga je sam pomagal sestavljati ali celo sam narekoval kakemu pisarju (morda svojemu učencu – in kar zadeva slovenščino celo učitelju – grofovskemu sinu Raimondinu?). Za to govori domneva, da je jezik prisežnega obrazca podoben tedaj splošni slovenski koiné, kakršno spoznavamo tudi iz omenjenega slovensko-italijanskega slovarja iz leta 1607; razsvetljeni in učeni Gregorio Alasia je vendar točno razlikoval med krajevnim narečjem in tedanjo standardno učeno slovenščino. Tega vprašanja seveda ne bomo verjetno nikoli razrešili. A zaradi časa, v katerem je rokopis po vsej verjetnosti nastal, je treba upoštevati prisotnost učenega piemontskega meniha.

Pred drugačno vprašanje nas postavlja formula devinskega prisežnega obrazca: kolikor sem mogel brati sočasne formule prisežnih obrazcev v osrednji Sloveniji, je besedilo povsem drugačno in v slovenščini izvirmo. Prepuščam vprašanje strokovnjakom v osrednji Sloveniji, vendar domnevam, da gre za prevod formule iz italijanščine. Ne mislim se ukvarjati s problemi, ki so daleč od jezikovnih vprašanj, s katerimi se ubadam celo življenje, ko gre za vprašanja časa in strok (pravo), ki so mi tuji.

3. Največje presenečenje v devinski listini predstavlja tretje besedilo, ki se začne v desnem stolpu na višini predzadnje vrstice prejšnjega besedila: gre za delni prepis istega prisežnega obrazca v kraškem narečju. Drobec je sicer neznan, vendar je tretja roka pri njegovem zapisu priča, da so morali za katerega med pričami pri pravnem postopku, verjetno v zvezi z imovinskim sporom na začetku te listine, uporabljati domače narečje. Učeni uporabniki slovenske koiné, najsi bodi sam Gregorio Alasia ali ljudje iz njegovega ožjega učenega kroga, tej nalogi niso bili kos. Kdo je zapisal ali narekoval ta incipit prisežnega obrazca v kraškem narečju ne bomo nikoli ugotovili, kakor ne bomo ugotovili dejanskega razloga, ki je narekoval ta kraški incipit. Predstavljam si, da je temu botrovala prej nuja kakor športna radovednost.

Okrnjeno besedilo prisežnega obrazca je tako zapisano:

Tacu[ ]mi boch pomagaj ne moi poslegne dan
toge (?)

4

4

4

A

4

It[em] 4

[?] 1 (?) [?] 4

Narečne kraške poteze so očitne. Številke in črke, ki slede okrnjenemu prevodu, so meni nerazumljive. Vprašanja, ki si jih lahko postavljamo, bodo ostala brez odgovora: kdo je to napisal, čemu? Lahko le ugotovimo, da je to kraško narečno besedilce približno sodobno z Alasijevim italijansko-slovenskim slovarjem.